

Aktsomhetsvurdering etter åpenhetsloven

En praktisk veileder for norske virksomheter

Utarbeidet av

FE Rådgivning

feradgivning.no

post@feradgivning.no

Faglig forankring

OECDs veileder for aktsomhetsvurderinger (2018)

Forbrukertilsynets veileder, oppdatert desember 2025

ILOs kjernekonvensjoner

DFØs høyrisikoliste

Hva er en aktsomhetsvurdering?

En aktsomhetsvurdering er den sentrale plikten i åpenhetsloven. Det er en arbeidsmetode for å kartlegge, forebygge og håndtere risiko for negative konsekvenser for grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold i virksomhetens leverandørkjede og forretningsvirksomhet.

Loven stiller krav om at aktsomhetsvurderinger gjennomføres i tråd med OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper. Det betyr at dere ikke bare forholder dere til en norsk lov. Dere skal også forholde dere til et internasjonalt rammeverk som er anerkjent av myndigheter og næringsliv i OECD-landene.

Aktsomhetsvurderinger krever ikke fullstendig oversikt over alle leverandører. Arbeidet begynner med en overordnet kartlegging for å identifisere områder med størst og mest alvorlig risiko. Dette vil variere fra virksomhet til virksomhet. (Forbrukertilsynet, 2025)

Hvem er omfattet?

En virksomhet er omfattet av åpenhetsloven dersom den oppfyller minst to av følgende tre kriterier, to år på rad:

- Flere enn 50 ansatte
- Omsetning over 70 millioner kroner
- Balansesum over 35 millioner kroner

Sjekk fjorårets regnskap. Er svaret ja på minst to av kriteriene, er dere sannsynligvis omfattet. Dersom dere faller under terskelen igjen, er dere heller ikke lenger omfattet.

Hva er målet?

Formålet med aktsomhetsvurderinger er å unngå å forårsake eller bidra til negativ påvirkning på menneskerettigheter og arbeidsforhold. I tillegg skal en forsøke å hindre negativ påvirkning knyttet til virksomhetens forretningsvirksomhet, produkter eller tjenester gjennom leverandørkjeder eller forretningspartnere.

Loven skiller mellom faktiske negative konsekvenser, som er skader som allerede har skjedd, og potensielle negative konsekvenser, som er risiko for skade som ennå ikke har skjedd. Begge kategorier skal kartlegges og håndteres.

Trinn 1: Forankre ansvarlighet

Før dere kartlegger leverandørene, må arbeidet forankres internt. Det betyr at ledelsen må ta stilling til hvordan virksomheten forholder seg til menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold, og at dette nedfelles i retningslinjer eller rutiner.

Hva skal forankres?

- Hvem i virksomheten har ansvar for arbeidet med åpenhetsloven
- Hvordan styret er involvert og informert
- Hvilke eksisterende retningslinjer dere har, og hva som eventuelt mangler
- Hvordan dere vil jobbe med dette løpende, ikke bare én gang

Hvorfor er dette viktig?

Forbrukertilsynet vektlegger forankring når de vurderer om en redegjørelse holder mål. En redegjørelse som ikke reflekterer reell intern forankring vil fremstå som en formalitet, ikke som et dokumentert arbeid.

Når dere senere skal skrive redegjørelsen, vil dette trinnet være grunnlaget for avsnittet om interne rutiner og retningslinjer. Det er derfor lurt å dokumentere prosessen underveis.

Tips: Noter hvem som deltok i forankringsarbeidet, hvilke retningslinjer som ble gjennomgått og hvilke beslutninger som ble fattet. Dette gjør redegjørelsen enklere å skrive.

Trinn 2: Kartlegg leverandørbasen

Hent ut leverandørlisten

Start med å skaffe dere en samlet oversikt over alle virksomhetens leverandører. Hent ut leverandørlisten fra regnskaps- eller innkjøpssystemet. Skill mellom direkte leverandører og underleverandører der det er relevant.

Loven krever at dere også vurderer risiko i underleverandørkjeden, ikke bare hos direkte leverandører. I praksis betyr det at dere bør spørre leverandørene om hvem de selv kjøper fra, særlig når det gjelder innsatsvarer fra *høyrisikoområder*.

Prioriter etter risiko og volum

Når listen er på plass, skal dere prioritere hvilke leverandører som skal følges opp videre. Risiko vurderes langs to akser:

- Iboende risiko: land, bransje og type produkt eller tjeneste
- Forretningsrisiko: innkjøpsvolum og kontraktstørrelse

Leverandører med høyt innkjøpsvolum bør alltid vurderes, uavhengig av bransje.

Leverandører med lav omsetning men høy iboende risiko bør også prioriteres.

Aktsomhetsvurderinger er en løpende prosess. Leverandører med lav risiko trenger ikke like tett oppfølging hvert år. Men dersom risikobildet endrer seg eller innkjøpsvolumet øker, må dere revurdere prioriteringen.

Bruk tilgjengelige risikokilder

To ressurser er særlig relevante i prioriteringsarbeidet:

- DFØs [høyrisikoliste](#): en oversikt over produktkategorier og bransjer med kjent risiko for brudd på menneskerettigheter og arbeidsforhold
- OECDs [sektorveiledere](#): bransjespesifikke veiledere for blant annet tekstil, mineraler, landbruk og finanssektoren

Høyrisikoområde

Land, bransjer eller produktkategorier der risikoen for brudd på menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold er dokumentert høy. Risikoen kan skyldes svakt lovverk, mangelfull håndhevelse eller kjente strukturelle problemer i produksjonskjeden.

DFØ publiserer en [høyrisikoliste](#) over produktkategorier med kjent risiko. Den er et praktisk utgangspunkt når dere skal prioritere leverandørbasen.

En praktisk tommelfingerregel: start med leverandørene som har høyt innkjøpsvolum og opererer i land eller bransjer med kjent risiko. Det er der dere bør bruke ressursene først.

Trinn 3: Innhent informasjon

Ta kontakt med leverandørene

Ta kontakt med de prioriterte leverandørene og be dem svare på et spørreskjema om arbeidsforhold, underleverandører og retningslinjer. Følg opp leverandører som ikke svarer.

Spørreskjemaet bør som minimum dekke:

- Arbeidsforhold, lønn og arbeidstid
- Organisasjonsfrihet og fagforeningsrettigheter
- Bruk av underleverandører og deres opprinnelsesland
- Retningslinjer for menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold
- Eventuelle avvik som er avdekket og håndtert

Spørreskjema

Svarene fra leverandørene er bare nyttige hvis dere faktisk kan bearbeide dem. Utform spørreskjemaet slik at svarene lar seg sammenligne og systematisere. Bruk lukkede spørsmål med faste svaralternativer der det er mulig, fremfor åpne tekstfelt. Det gjør det enklere å identifisere mønstre, prioritere oppfølging og dokumentere utviklingen over tid.

To fallgruver dere må unngå

Fallgruve 1: Standard skjema uten bearbeiding

Forbrukertilsynet har påpekt at mange virksomheter sender ut standardiserte spørreskjemaer uten å bearbeide svarene. Det gir ikke lovlig dekning. Dere må faktisk lese, vurdere og dokumentere hva svarene forteller dere.

Vær også bevisst på hvordan egen praksis kan påvirke svarene. Korte frister, lave priser eller manglende forutsigbarhet kan gjøre det vanskelig for leverandører å møte kravene dere stiller.

Fallgruve 2: Lav svarprosent godtas uten oppfølging

Lav svarprosent er vanlig. Det å ikke svare er i seg selv et signal som bør vektlegges i risikovurderingen. Dere må ta stilling til hva dere gjør med leverandører som ikke svarer eller gir mangelfulle svar.

OECDs veileder anbefaler å gi leverandører som ikke svarer en metodisk score som reflekterer den manglende transparensen, ikke behandle taushet som dokumentasjon på fravær av risiko.

Trinn 4: Vurder risikoen

Gjennomgå svarene systematisk

Gå gjennom svarene fra leverandørene og vurder hva de faktisk forteller dere. Dette er den delen de fleste undervurderer, og det er her de mange redegjørelsene svikter når Forbrukertilsynet kontrollerer.

Risikovurderingen skal være basert på en kombinasjon av informasjonen dere har innhentet og kunnskap om bransje, geografi og produkttype. En leverandør som hevder null risiko bør møtes med skepsis, ikke godkjenning.

Den vanligste feilen

Den vanligste feilen i risikovurderingen er å konkludere med at det ikke finnes risiko i leverandørkjeden. Det er aldri riktig. Manglende funn er som oftest et tegn på at vurderingen ikke er gjennomført grundig nok.

Hva skal risikovurderingen dekke?

- Arbeidsforhold og lønnsnivå hos prioriterte leverandører
- Bruk av underleverandører i høyrisikoområder
- Landsrisiko for de viktigste opprinnelseslandene
- Bransjerisiko basert på DFØs høyrisikoliste
- Grad av transparens hos den enkelte leverandør

Enkel risikomodell i Excel

Et regneark med separate faner som snakker sammen gjennom formler gir en modell som oppdateres automatisk når grunnlagsdata endres. Ved å koble Microsoft Forms til Excel kan svar fra leverandørens spørreskjema hentes inn automatisk uten manuell registrering. Det gir et sporbart og etterprøvbart grunnlag for prioriteringsbeslutningene.

Dokumenter vurderingen

Risikovurderingen må dokumenteres på en måte som gjør det mulig å spørre hva dere vurderte, hvordan dere kom frem til konklusjonen og hva dere bestemte dere for å gjøre. Dette er grunnlaget for både redegjørelsen og eventuell dialog med Forbrukertilsynet.

Trinn 5: Sett inn tiltak og følg opp

Fra risiko til handling

Basert på risikovurderingen må dere beslutte hva dere faktisk skal gjøre. Det holder ikke å dokumentere risikoen. Loven krever at dere følger opp med konkrete tiltak og at dere kan vise til hva dere har gjort.

Tiltak skal prioriteres etter alvorlighetsgrad. Det som kan påvirke flest mennesker eller innebærer de mest alvorlige bruddene på rettigheter, skal håndteres først.

Eksempler på tiltak

- Stille skriftlige krav til leverandører om arbeidsforhold og retningslinjer
- Gjennomføre leverandørrevisjoner eller tredjepartsrevisjoner
- Gi støtte og kapasitetsbygging til leverandører for å oppnå reelle forbedringer
- Kreve at leverandører dokumenterer underleverandørkjeden
- Avslutte leverandørforhold i alvorlige tilfeller der dialog ikke fører frem

Når er det riktig å avslutte et leverandørforhold?

Avslutning av et leverandørforhold er ikke alltid det beste tiltaket. Forbrukertilsynet og OECDs veileder påpeker at det i noen tilfeller kan være mer effektivt med støtte og kapasitetsbygging enn å sette strenge krav eller avslutte samarbeidet. Vurder hva som faktisk gir best resultat for de berørte.

Interessentdialog

Gjennom hele prosessen bør dere kommunisere med berørte parter. Det kan være ansatte, fagforeninger, lokalsamfunn eller andre som påvirkes av leverandørens praksis. Interessentdialog er ikke et eget trinn, men en rød tråd gjennom hele arbeidet.

Aktsomhetsvurderingen er ikke offentlig

Selve aktsomhetsvurderingen er et internt arbeidsdokument og skal ikke publiseres. Det som skal publiseres er redegjørelsen, som dokumenterer arbeidet dere har gjort. Ved informasjonskrav etter åpenhetsloven § 6 kan dere likevel bli bedt om å utlevere relevante deler av vurderingen.

Trinn 6: Skriv og publiser redegjørelsen

Hva er redegjørelsen?

Redegjørelsen er det offentlige dokumentet der dere redegjør for aktsomhetsvurderingene deres. Den skal publiseres på virksomhetens nettside innen 30. juni hvert år og signeres av daglig leder eller styret.

Forbrukertilsynet har ikke utviklet en standardmal for redegjørelsen. Innhold og utforming må tilpasses virksomheten. En generisk mal gir ikke lovlig dekning.

Hva må redegjørelsen inneholde?

Redegjørelsen skal minimum inneholde:

- En generell beskrivelse av virksomheten, inkludert selskapsstruktur og hvilke tjenester eller produkter dere leverer
- En beskrivelse av interne rutiner og retningslinjer for etterlevelse av åpenhetsloven
- En konkret beskrivelse av hvor dere har avdekket risiko, for eksempel knyttet til bestemte land, bransjer eller leverandører
- En beskrivelse av hvilke tiltak dere har iverksatt og hvilke resultater tiltakene har hatt

*En generell beskrivelse av åpenhetsloven er ikke tilstrekkelig. Redegjørelsen må være konkret på hva dere faktisk har gjort og hva dere har funnet.
(Forbrukertilsynet)*

Hvordan publisere redegjørelsen?

Redegjørelsen skal være lett tilgjengelig på virksomhetens nettside. Det må fremgå tydelig at det er en redegjørelse etter åpenhetsloven, ikke bare generell informasjon om loven.

Redegjørelsen skal oppdateres årlig og ved vesentlige endringer i risikovurderingene.

Arbeidet er ikke ferdig etter publisering

Aktsomhetsvurderinger er en pågående og gjentakende prosess, ikke et engangsprosjekt. Risikobildene endrer seg, leverandører endrer seg og loven utvikler seg. Dere må jevnlig evaluere om vurderingene fortsatt er oppdaterte.

OECDs veileder er et dynamisk dokument som kan endres over tid, noe som også kan innebære endringer i hva som forventes av virksomhetene etter åpenhetsloven. Følg med på oppdateringer fra Forbrukertilsynet og OECD.

Informasjonskrav

Dere har også plikt til å svare på informasjonskrav fra forbrukere og andre som spør om virksomhetens arbeid med åpenhetsloven. Fristen for å svare er normalt tre uker.

Tilsyn fra Forbrukertilsynet

Forbrukertilsynet fører tilsyn med åpenhetsloven gjennom veiledning, kontroller og behandling av enkeltsaker. Ved brudd kan de gi påbud, ilegge tvangsmulkt og ved gjentatte brudd ilegge overtredelsesgebyr på inntil fire prosent av årlig omsetning.

Trenger dere hjelp?

Aktsomhetsvurderinger er fullt mulig å gjennomføre selv. Det krever systematisk arbeid, tid og kjennskap til hva loven faktisk krever.

FE Rådgivning kommer fra forskning på ansvarlig forvaltning og etiske retningslinjer, og vi følger tilsynspraksis og regelverkets utvikling løpende.

Vi starter alltid med en uforpliktende samtale der vi kartlegger behovene deres. Det er opp til dere om dere vil samarbeide videre.

Ta kontakt: post@feradgivning.no | 454 70 573 | feradgivning.no

Kilder og ressurser

Følgende kilder ligger til grunn for denne veilederen:

- Forbrukertilsynets veileder om aktsomhetsvurderinger, oppdatert desember 2025: forbrukertilsynet.no/apenhetsloven
- OECDs veileder for aktsomhetsvurderinger og ansvarlig næringsliv (2018)
- OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper
- DFØs høyrisikoliste: anskaffelser.no
- Lov 18. juni 2021 nr. 99 om virksomheters åpenhet og arbeid med grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold (åpenhetsloven)